

نظریه‌های توسعه

مناقشات، استدلال‌ها و گزینه‌های بدیل

ویرایش سوم

ریچارد پیت - الین هارتویک

ترجمه

دکتر سلیمان میرزائی راجعونی

دکتر عادل ابراهیمی لویه

آذین فرهپور

نشر لویه

سرشناسه	پیت، ریچارد، ۱۹۴۰ - م. Peet, Richard
عنوان و نام پدیدآور	نظریه‌های توسعه: مناقشات، استدلال‌ها و گزینه‌های بدیل / ریچارد پیت، الین هارتویک؛ ترجمه سلیمان میرزائی راجعونی، عادل ابراهیمی لویه، آذین فرهپور.
مشخصات نشر	تهران: لویه، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری	۴۳۶ ص.
شابک	978-600-7674-33-8
وضعیت فهرست نویسی	فیبا
یادداشت	عنوان اصلی: Theories of development: contentions, arguments, alternatives, 3rd ed, [2015].
موضوع	رشد اقتصادی
موضوع	Economic development
موضوع	وابستگی
موضوع	Dependency
موضوع	سرمایه‌داری
موضوع	Capitalism
موضوع	اقتصاد مارکسیستی
موضوع	Marxian economics
شناسه افزوده	هارتویک، الین ریچل، ۱۹۶۱ - م.
شناسه افزوده	Hartwick, Elaine R. (Elaine Rachel)
شناسه افزوده	میرزایی راجعونی، سلیمان، ۱۳۴۹ - م. مترجم
شناسه افزوده	ابراهیمی لویه، عادل، ۱۳۴۱ - م. مترجم
شناسه افزوده	فرهپور، آذین، ۱۳۶۲ - مترجم
رده بندی کنگره	HD۷۵
رده بندی دیویی	۹/۳۳۸
شماره کتابشناسی ملی	۸۴۲۵۴۸۷
اطلاعات رکورد کتابشناسی	فیبا
عنوان	نظریه‌های توسعه - مناقشات، استدلال‌ها و گزینه‌های بدیل
نویسندگان	ریچارد پیت - الین هارتویک
مترجمین	سلیمان میرزائی راجعونی، عادل ابراهیمی لویه، آذین فرهپور
نوبت چاپ	اول ۱۴۰۰
شمارگان	۵۰۰ نسخه
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۷۶۷۴-۳۳-۸
ناشر	لویه
قیمت	خیابان انقلاب خیابان ابوریحان خیابان وحید نظری پلاک ۳۶ واحد ۱ تلفن ۰۹۱۲۱۸۶۵۵۸-۶۶۹۷۴۵۶۱
	۱۶۰۰۰۰۰ ریال

مقدمه مترجمان

ریچارد پیت استاد اقتصاد، فن آوری و محیط زیست و جغرافیا و خانم الین هارتویک استاد دوره‌های جغرافیای سیاسی، فرهنگی و منطقه‌ای و توسعه جهانی است. این دو دانشمند دانش خود را برای نوشتن کتابی در مورد نظریه‌های توسعه، به شیوه‌ای عینی، با ارائه مهم‌ترین نظریه‌های پذیرفته شده یا انتقادی، تاملی کرده‌اند. هدف آنها ارائه استدلال‌ها یا گزینه‌های بدیل به خوانندگان و کمک به آنها برای یافتن جهت انجام تحقیق‌شان است.

این کتاب ایده‌های اساسی بحث و جدال معاصر پیرامون رشد اقتصادی، بحران زیست محیطی و نابرابری جهانی را روشن می‌کند. این اثر بر نقاط اختلاف بین نظریه‌های مختلف و رابطه آنها با وقایع تاریخی و جهانی تأکید دارد و در جهت پیش‌بینی نوعی توسعه که زندگی را برای همه بهتر می‌کند، تلاش می‌نماید. در این ویرایش جدید آخرین داده‌ها و روند توسعه جهانی، مانند تأثیرات اقتصادی، حوادث شدید آب و هوایی و تغییرات اقلیمی را نشان می‌دهند. بحث‌های جدید در سراسر فصل‌ها دنبال می‌شود و از جمله آثار توماس پیکتی، ریچارد فلوریدا، ویلیام پاسترلی، نایل فرگوسن و آرتورو اسکوبار مورد نقد و بررسی قرار می‌گیرند. نویسندگان در مورد بحران‌های فعلی، از جمله بحران مالی جهانی و پیامدهای آن و ظهور سرمایه‌داری مالی بحث می‌کنند.

مقدمه با عنوان «رشد در مقابل توسعه» با تعریف مفهوم توسعه آغاز می‌شود که به معنای زندگی بهتر برای همه است. اما، در دنیای امروز زندگی بهتر به معنای تأمین نیازهای اساسی مانند غذای کافی، مکان سالم و امن برای زندگی، خدمات مقرون به صرفه برای همه همراه با عزت و احترام است. این نیازها مبانی بقای انسان است، پس از تأمین آنها، توسعه را می‌توان بر

اساس دیدگاه مادی و فرهنگی جوامع مختلف از منظر وسیع‌تری مشاهده کرد. توسعه‌ای که به عنوان زندگی بهتر درک می‌شود، یک ایده‌آل عاطفی قدرتمند است، بیشتر گفتمانی است که قدرت حرکت دادن مردم، تأثیر فوری بر ما یا تغییر ما را برای همیشه در بر دارد. در عوض، از نظر نویسندگان، رشد اقتصادی به معنای دستیابی به اقتصاد گسترده‌تر است که بتواند کالاها یا خدمات بیشتری را در تولید ناخالص داخلی منعکس کند و درآمد کل بیشتری در درآمد ناخالص ملی ایجاد کند. اما رشد اقتصادی بدون مشکلات مهمی مانند نابرابری و فقر زمانی اتفاق می‌افتد که افزایش درآمد به افراد اندکی برسد. رشد اقتصادی را نویسندگان به عنوان وسیله‌ای برای هدایت پول و قدرت به افراد ثروتمند و مشهور می‌دانند، اما طرفداران انتقادی توسعه این امر را یک ابتذال اخلاقی و یک فاجعه ناشی از نظریه و عملکرد اقتصادی مدرن می‌دانند. بنابراین، توسعه نه به رشد یک اقتصاد، بلکه بیشتر به چگونگی تولید و چگونگی برخورداری اعضای جامعه از نتایج تولید علاقه‌مند است. رشد اقتصادی به محیط زیست آسیب می‌رساند، اما توسعه به محیط تحت تأثیر فعالیت‌های اقتصادی توجه می‌کند. فصل مقدمه تفاوت‌ها و اشتراکات بین دو مفهوم توسعه و رشد اقتصادی را نشان می‌دهد.

در بخش اول، نویسندگان نظریه‌های متعارف توسعه را با بحث از اقتصاد کلاسیک و نئوکلاسیک، اقتصاد کینزی، نئولیبرالیسم و توسعه به عنوان نوسازی ارائه می‌دهند. جالب است که بدانیم نظریه‌های زیادی درباره توسعه، نظریه‌های قدیمی با جدید وجود دارد و نویسندگان از خودشان می‌پرسند: آیا دانشمندان می‌توانند بر یک نظریه توسعه توافق کنند؟ آیا می‌توان استدلال‌هایی برای حمایت از همه آنها که «بهترین» نظریه هستند را یافت و تلاش خود را متمرکز کرد تا نشان داد که چه سیاست‌هایی را باید دنبال کرد؟ پاسخ‌ها نمی‌توانند ساده باشند، فقط به این دلیل که هر نظریه منعکس کننده مواضع مختلف سیاسی طرفداران آنها است. برخی از نظریه‌ها را می‌توان به عنوان «متعارف» دسته‌بندی کرد که ساختار اصلی سرمایه‌داری موجود را به عنوان بهترین ساختار جامعه‌ای که تاکنون وجود دارد، می‌پذیرند. این نظریه‌ها بر رشد اقتصادی بیش از توسعه تأکید دارند یا به عبارت دیگر، توسعه را رشد اقتصادی می‌دانند. نظریه‌های متعارف بر اقتصاد متمرکز هستند یا جریان اصلی کینزیانیسم و نظریه رشد را در یک چارچوب کلاسیک و نئوکلاسیک تلفیق می‌کنند.

بخش دوم کتاب با عنوان نظریه‌های مهم و غیر متعارف توسعه به مارکسیسم، سوسیالیسم و پیوند آنها با توسعه اختصاص یافته است. فارغ از ارائه توصیف مارکسیستی از تولید به عنوان

تحول در طبیعت و توسعه به عنوان تحول اجتماعی، نویسندگان در ارائه نظرات خودشان فاصله یکسانی دارند، زیرا شامل انتقاد از مارکسیسم و نظریه‌های نئومارکسیست است. نویسندگان برای نشان دادن بهتر استدلال‌های خود مواردی را در قالب نمونه‌های تجربی توسعه سوسیالیستی در اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی، کوبا، ونزوئلا عنوان می‌کنند و به نتیجه‌گیری می‌پردازند. پس‌اساختارگرایی، پس‌استعماری و پس‌اتوسعه‌گرایی، روشنگری و انتقادهای آن به خوبی در این قسمت از کتاب توصیف می‌شوند. هنگامی که خوانندگان صفحه‌های نظریه وابستگی فکری را ورق می‌زنند، می‌توانند یک توصیف جالب را کشف کنند. نظریه‌های فمینیسم و پیوندهای آن با توسعه یکی دیگر از موضوعاتی است که به‌طور عمده مورد بحث قرار گرفته است و بیشتر از همه، موقعیت «زنان در توسعه» یا «زنان و توسعه» به راحتی قابل درک است و به خوانندگان اجازه می‌دهد تا دیدگاه خودشان را در مورد نظریه‌های فمینیستی گسترش دهند. بدیهی است که نمی‌توان جنسیت را در مطالعات توسعه نادیده گرفت.

قسمت آخر کتاب، قسمت سوم، مدرنیسم انتقادی که به همان اندازه قسمت‌های قبلی می‌تواند جذاب باشد، به گزینه‌های بدیل اختصاص یافته است. یک مرور کلی قابل توجه در مورد مسائل اخلاقی مطالعات توسعه ارائه شده است و جنبش اجتماعی و دموکراسی رادیکال به‌طور یکسان نمایان می‌شوند و موضوعات بحث و گفتگو هستند. به نظر می‌رسد که نویسندگان در اظهارات سیاسی متعهد می‌شوند که حقانیت مدرنیسم انتقادی را نسبت به سایر انتقادات به پارادایم ارتدوکس مطرح کنند. آنها اهمیت یادگیری و شنیدن نظرات «مردم ستمدیده را از هر نوع - از جنبش‌های اجتماعی دهقانی گرفته تا سازمان‌های بومی، زنان سازماندهی شده برای حقوق تولید مثل، تا جنبش‌های طبقه کارگر» مورد تأکید قرار می‌دهند (ص ۳۷۹)، اما آنها احساس می‌کنند که باید از تجربه غرب یاد بگیرند. ادعای آنها این است که با انجام این کار، «مدرنیسم انتقادی از نظر طرفداری از یک نگرش علمی اساساً منطقی نسبت به جهان مدرن باقی می‌ماند - یعنی قبل از باور کردن به نوعی شواهد نیاز داریم و نباید مانند درک پست مدرن بر پذیرش صرف ایمان تکیه کنیم، یا مانند بسیاری از پس‌اساختارگراها، وجود هرگونه اعتبار برای حقیقت بدیهی را انکار کنیم.» (ص ۳۷۹). دو نگرانی از این گفته بیرون می‌آید. اولاً، به نظر می‌رسد درک بسیار محدود و ظاهراً غربی از «نگرش علمی منطقی» وجود دارد. باید درک کرد که همه الگوهای توسعه جایگزین بیت و هارت‌ویک ادعا می‌کنند که از نظر

فکری برتر هستند و همچنین در مورد دستیابی به «عینیت» به معنای «عقلانی» و علمی بحث‌های داخلی داشته‌اند، حتی زمانی که این اصطلاحات خود را نقد کرده‌اند. با بیان این ادعا، به نظر می‌رسد نویسندگان خود با همان نوع نخبه‌گرایی مدرنیستی که می‌خواستند در طول کتاب خودشان نقد کنند، اشتراک دارند. نگرانی دوم مربوط به اتکا به «حقیقت آشکار» برای ادعای علمی بودن است. مسئله خود ایده شواهد نیست، بلکه بیشتر به چه مدرکی باید ایمان داشته باشیم بر می‌گردد. حتی وقتی قول می‌دهیم نظرات «مردم مظلوم» را بشنویم، همان‌طور که پیت و هارت‌ویک خواستار آن هستند، وقتی در فصل مدرنیسم انتقادی آنها را بررسی می‌کنیم، این شواهد همچنان مورد اعتراض و مناقشه خواهد بود و اگر قرار بود آکادمی بزرگ یک سیستم قضایی با صداهای مختلف «مدارک» خود را در دادگاه‌های برج عاج دانشگاه‌ها بر پا کند، قضاوت همچنان بر عهده روشنفکران نخبه آموزش دیده در دانشگاه‌های غرب یا گفتمان غرب باقی می‌ماند و مراحل دادگاه به زبان انگلیسی (که ظاهراً «زبان بین‌المللی» دانشگاهی است) اجرا می‌شود و قضاوت به شدت در زبان دارای تعصب و سوگیری غربی و عمدتاً مردانه است.

به گفته نویسندگان، پاسخ یا علاج همه مشکلات مربوط به توسعه «دموکراسی رادیکال» است که مستلزم تثبیت جنبش‌های مختلف اجتماعی، ایجاد پیوندها و متحد شدن جنبش‌های جدید و قدیمی و سازمان‌دهی بر اساس «اصول شبه جهانی» است (ص ۳۸۷). این در ابتدا کاملاً الهام بخش است، با این حال باید به چنین ایده‌هایی با احتیاط نگاه کرد، زیرا اختلافات فاحش ایدئولوژیک و تضاد منافع اغلب بین گروه‌ها وجود دارد. برای ذکر یک مثال، جنبش‌های دالیت (کاست پایین) در هند به دلیل اختلاف سلسله مراتب در رده دالیت‌ها قادر به اتحاد سیاسی نبودند. این برجسته‌سازی بیش از حد، تأکید پیت و هارت‌ویک را به توسعه مبتنی بر منابع، و غفلت از سایر موضوعات درگیری و ستیز نشان می‌دهد. در مجموع باید گفت که نویسندگان با تلاش تحسین برانگیزی الگوی توسعه موجود را زیر سؤال می‌برند. با این حال، آنها زمان کافی برای ارائه توجیه پاسخ پیشنهادی خودشان صرف نمی‌کنند.

برای درک ارزش این کتاب فقط باید سفر فکری نویسندگان از نظریه‌های اقتصاد کلاسیک به جدیدترین‌ها را از نزدیک دنبال کنید. این کتاب به عنوان ویرایش سوم، مورد توجه خوانندگان مختلف قرار گرفته است، از دانشمندان برجسته گرفته تا دانشجویان مقاطع مختلف در رشته‌های متفاوت. شاید اغراق نباشد که بگوییم این کتاب همگام با بحران جهانی پیش رفته است. این یک متن ایده‌آل برای برنامه‌های کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکترا در

جغرافیا، مطالعات بین‌المللی، توسعه و سایر رشته‌های علوم اجتماعی با تمرکز بر تغییرات اجتماعی است. مسلماً بزرگترین نقطه قوت این کتاب در درک نیاز به مرور نظریه‌های توسعه با ذهن انتقادی است تا نظریه‌های جایگزینی که جنبه‌های مثبت متعددی را در بر می‌گیرند، درک کند. پیت و هارتویک این وظیفه دلهره‌آور را به عهده می‌گیرند و انجام چنین وظیفه‌ای مستحق تقدیر و تشکر فراوان است.

تهران، تیرماه ۱۴۰۰

سلیمان میرزائی راجعونی، عادل ابراهیمی لویه، آذین فرهیور

فهرست مطالب

۷.....	مقدمه مترجمان
۱۳.....	مقدمه
	فصل ۱
۲۱.....	مقدمه: رشد در مقابل توسعه
۲۶.....	جغرافیای توسعه
۲۷.....	اندازه‌گیری رشد و توسعه
۳۲.....	معیارهای جایگزین
۳۳.....	انتقادهایی از ملاک‌های توسعه
۳۶.....	چهره‌های فقر
۳۹.....	مناقشات در مورد توسعه
	بخش اول: نظریه‌های متعارف توسعه
	فصل دوم
۴۹.....	اقتصاد کلاسیک و نئوکلاسیک
۵۰.....	خاستگاه‌های روشنگری اقتصاد سیاسی
۵۳.....	روشنگری بریتانیایی
۵۷.....	اقتصاددانان کلاسیک
۶۹.....	اقتصاد اخلاقی میل
۷۱.....	شک و تردید لیست
۷۲.....	نقد اقتصاد کلاسیک
۷۹.....	اقتصاد نئوکلاسیک
۸۴.....	نقد اقتصاد نئوکلاسیک

فصل سوم

از اقتصاد کینزی تا نئولیبرالیسم

۹۱	
۹۲	تحلیل پویا.....
۹۴	اقتصاد کینزی.....
۱۰۳	نظریه رشد جدید.....
۱۰۶	دولت توسعه.....
۱۰۸	ساختارگرایی و جایگزینی واردات.....
۱۱۲	اقتصاد توسعه: رشد متوازن.....
۱۱۶	رشد نامتوازن.....
۱۲۱	ضد انقلاب در اقتصاد توسعه.....
۱۲۴	بحران در اقتصاد کینزی.....
۱۲۵	نئولیبرالیسم.....
۱۳۴	نئولیبرالیسم در خط و مشی اقتصادی.....
۱۳۸	خط و مشی بانک جهانی.....
۱۴۳	اجماع خیرخواهانه.....
۱۴۶	اهداف توسعه هزاره.....
۱۴۹	تخفیف بدهی.....
۱۵۱	نقدی بر توسعه نئولیبرالی.....

فصل چهارم

توسعه به مثابه نوسازی

۱۵۹	
۱۶۱	طبیعت‌گرایی.....
۱۶۴	عقل‌گرایی.....
۱۶۸	توسعه متمدنانه.....
۱۷۰	کارکردگرایی ساختاری.....
۱۷۳	ترکیب پارسونزی.....
۱۷۸	نقد کارکردگرایی ساختاری.....
۱۸۱	نظریه نوسازی جامعه‌شناختی.....
۱۸۳	نظریه نوسازی اقتصادی.....
۱۸۵	نظریه‌های روانی - فرهنگی نوسازی.....
۱۸۸	مراحل تاریخی نوسازی.....
۱۹۱	ظواهر نوسازی.....
۱۹۳	نقد رویکرد نوسازی.....